

Prob. Min. Tribus modis : a) Potentia una non elicit nisi operationem unam, quae ad summum potest esse virtualiter multiplex sive aequivalere multis operationibus; nulla vero entitas elicit operationes diversas. b) Secus haberi videretur potentia una virtualiter multiplex penes quam esset libere virtutem exercere, modo prouti uni vi, modo uti alii vi aequivalet; sed hoc videtur inconueniens. c) Natura solet adhibere diversa principia immediata pro diversis functionibus. Sic specialia organa deputantur diversis functionibus vegetativis et sensitivis.

2. Si *theologice* inspicitur, certa esse apparet realis distinctio potentiae activae a natura, duplici argumento :

a) Primum supra fuit expositum n. 96. Accidentia enim panis et vini quae, consecratione peracta, remanent sine substantia, sunt causae efficientes modificationum organicarum. Ergo ante consecrationem erant hujuscemodi principium, et proinde omne corpus agit per vires a se distinctas.

b) Habitus per se infusi virtutum, puta fidei, spei, caritatis, sunt principium quo immediate producuntur actus supernaturales. Ergo probabiliter anima actus naturales per principia proxima operandi elicit.

ARTICULUS III.

DE CAUSALITATE FINALI.

§ 1. *Definitio et divisio finis.*

129. Notio finis. Ad eam tria spectant :

a) Finis sensu maxime lato dicitur bonum, ad cuius possessionem dirigitur res *quaevis*, vel ejus actio. — Sensu minus lato dicitur de bono, ad cuius acquisitionem dirigitur actio entis *cognoscitivi*. — Sensu strictiori restringitur ad bonum ab ente *intellectuali* appetitum. — Sensu strictissimo, ad bonum quod *propter se ab ente intellectuali* intenditur.

b) Res quae entia cognoscitiva perficere valet, prout in se inspicitur, et uti cognitioni nondum substat, dicitur *finis in*

actu primo remoto. — Idem bonum, quatenus cognitioni substat, dicitur *finis in actu primo proximo*. — Denique idem bonum, quatenus vel actu appetitur ab ente cognoscitivo, vel actu possidetur, dicitur *finis in actu secundo*. — Respectu entium non cognoscitivorum, non est distinguendum inter finem in actu primo remoto et in actu primo proximo; finis in potentia est id quod natum est ens perficere; in actu secundo est id quod actu illud perficit.

c) Bono quod est actu finis entis intelligentis, competit ratio causae respectu actus qui elicitur a voluntate, et respectu actuum ab ea imperatorum. Finis causalitas stat in eo quod ejus bonitas voluntatem movet et allicit ad ipsum actu volendum, volitione quae dicitur intentio finis, et ad imperandas actiones quibus comparetur vel possideatur. — Intentio dividitur in formalem, virtuales, habituales et interpretativam.

130. Divisio finis. 1. Finis *intrinsicus et extrinsecus* : a) Finis intrinsicus est bonum agenti intrinsicum ad quod ordinatur ejus actio; b) finis extrinsecus est bonum agenti extrinsecum, sive bonum alius entis, ad quod dirigitur illius actio.

2. Finis *operis et finis operantis*. Res aut actio potest esse nata procurare plura bona. Inter haec, bonum quod ab operante intelligente intenditur, vocatur finis operantis; ceteri fines, quos res aut actio per se aut per accidens procurat, dicuntur fines operis. Fines operis et operantis possunt esse eidem vel diversi; possunt esse intrinsici vel extrinseci agenti.

3. Finis-*qui*, finis-*cui*, finis-*quo*. a) Finis-*qui* (juxta alios finis-*cujus*), est bonum quod intenditur ab operante. — b) Finis-*cui* est illud, in cuius favorem finis-*qui* intenditur; patet finem-*cui* posse esse intendentem ipsum vel aliquid aliud. — c) Finis-*quo* est illud quo obtinetur finis-*qui* et finis-*cui*, sive est possessio finis intenti; vocatur etiam finis-*qui subjectivus*.

4. Finis *proximus, intermedius, ultimus*. a) Finis proximus est bonum, sive intrinsicum sive extrinsecum, quod immediate procuratur per actionem agentis; b) Finis intermedius est finis ad quem ordinatur finis proximus et qui ipse ordinatur ad fines superiores, sive qui inservit tamquam medium ad hos fines remotiores procurandos. — c) Finis ultimus ille est ad

quem proximus et intermedii ordinantur, qui vero ipse ulteriorem ordinationem non accipit. — Datur haec series finium tum respectu finis operis et respectu operantis, tum respectu finis intrinseci et extrinseci, finis-qui et finis-cui.

5. Finis ultimus est *simpliciter* talis aut *secundum quid* :

a) Finis est *simpliciter* seu *positive* ultimus, si non tantum non ordinatur positive ad alium, sed si insuper *excluditur* positive quaevis ulterior ordinatio. Sic in timore serviliter servili, includitur amor incolumitatis propriae, quae intenditur ut finis simpliciter ultimus.

b) Finis est ultimus *secundum quid* seu *negative*, si positive non ordinatur ad ulteriorem finem, sed si *non excluditur* positive ordinatio ulterior. Sic in timore simpliciter servili includitur amor incolumitatis, quae est finis ultimus secundum quid.

6. Finis *partialis* et *totalis*. — Partialis ille est qui propter se amatur, sed non movet agentem nisi simul cum alio conjungatur. — Totalis ille est cujus intentio est ratio sufficiens agentis.

§ 2. De iis quae propter finem agunt.

Assertum. Omne agens agit propter finem.

131. Praenota. Dupliciter agens tendit ad finem.

a) *Apprehensive* : sic tendit in finem agens quod finem apprehendit et se movet in eum; finis autem potest apprehendi sive intellectualiter sive sensibiliter.

b) *Exsecutive* : sic tendit in finem agens quod nullo modo apprehendit nec apprehendere potest finem, eum tamen attingit. Porro agens attingit finem exsecutive tribus modis :

α) *Vi motus mechanici* extrinsecus impressi et secundum leges physicas corporibus obviis communicati. Cum substantia corporea indifferens sit ad quemlibet motum mechanicum, ex tali agendi modo consequens esset eam esse indifferentem respectu cujuslibet actionis, combinationis et finis. Hic modus obtinendi finem vocatur *mechanicus* vel *extrinsecus*.

β) *Vi inclinationis naturalis*, seu substantiis corporeis insitae et ex earum essentia emergentis. Ex tali modo operandi conse-

quens esset corpora per se non esse indifferentia ad omnem combinationem. Ut haec inclinatio, quae est potentia, transeat ad actum, requiritur determinatio extrinsecus accepta. Vocatur *finalitas intrinseca*.

γ) Operando *vitaliter non tamen cognoscitive*. Sic in finem tendunt operationes plantarum.

Quinam modus tendendi ad finem naturis corporeis conveniat, perpendit Cosmologia. Quare im-praesentiarum ab hac quaestione praescindentes, contendimus *omnem actionem cujuslibet agentis aliquatenus tendere in finem*, sive finis sit intrinsecus agentis sive sit extrinsecus.

132. PROB. A. *Agens liberum agit propter finem, seu intendit bonum apprehensum.*

Nam omnis actio libera, formaliter aut causaliter, est vel intentio alicujus rei determinatae, vel electio et adhibitio mediorum, vel quies in re possessa. Atqui quod intenditur, ad quod vergunt media, in quo quiescitur, est finis respectu libere agentis. Ergo omnis actio libera ordinatur ad finem.

Prob. Min. Requiritur ratio ut agens liberum in rem tendat aut in ea quiescat. Atqui alia haberi nequit ratio nisi quod agens liberum rem apprehendit ut bonam. Ergo.

B. *Agens necessario agit exsecutive ob aliquem finem.*

PROB. Causae necessario agentes adhibentur vel a Deo vel a voluntate creata. Atqui utraeque agunt ob finem. Ergo.

Prob. Min. a) Aliae ex iis causis agunt vi naturae suae, vi inclinationis vel motus a Deo primitus illis inditi; patet autem Deum praescivisse effectum secuturum et voluisse hunc effectum ob gloriam suam, qui est finis ab eo intentus. b) Aliae ex causis necessariis agunt determinatae a voluntatibus creatis liberis; jamvero modo ostensum est voluntatem liberam intendere finem, in quem causa necessaria exsecutive agit.

133. Scholion. Respectu causae secundae admittendus est casus; verum admitti non potest respectu causae primae. Casus enim est effectus secutus praeter intentionem agentis; jamvero causa secunda libera quavis actione intendit quidem bonum, at, praeter bonum quod intenditur, casu comparari potest aliud; illud autem evenire nequit respectu causae primae infinite sapientis.